

Protocol leesproblemen en dyslexie

KBS St. Anna

	Datum	Ondertekening
Laatst bijgewerkt:		
Instemming/advies MR:		
Instemming/advies team:		

Inhoud

1.	Inleiding	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Continuüm van zorg	4
2.	Algemeen.....	6
2.1	Ontwikkeling van lezen en spellen	6
2.2	Ontwikkeling geletterdheid in een notendop	7
2.3	Onderkenning van lees- en spellingproblemen.....	8
2.4	Dyslexie.....	9
3.	Groep 1/2	10
	Algemeen.....	10
	Algemene aanpak	10
	Signalering groep 1/ 2	11
	Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)	11
	Zorgniveau 3: Wat doet de school bij leerlingen die herhaald uitvallen (D-E scores):	11
	Toets kalender groep 1-2	11
4.	Groep 3	12
	Algemeen.....	12
	Algemene aanpak	12
	Signalering groep 3.....	13
	Toets kalender groep 3.....	13
	Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)	14
	Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?	15
5.	Groep 4	17
	Algemeen.....	17
	Algemene aanpak	17
	Signalering groep 4.....	17
	Toets kalender groep 4.....	18
	Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)	18
	Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?	19
6.	Groep 5 t/m 8	20
	Algemeen.....	20
	Algemene aanpak	20
	Toets kalender groep 5 t/m 8.....	20

Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)	21
Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?	22
Zorgniveau 4: Wanneer wordt er officieel een vermoeden van dyslexie afgegeven?.....	22
Diagnose dyslexie	22
Ouders informeren	23
Leerlingdossier dyslexie.....	23
Dyslexieonderzoek	24
Dyslexiebehandeling	24
Begeleiding dyslectische leerlingen op de St. Anna	24
Dyslexiekaart	24
Overdracht naar voortgezet onderwijs	25
7. Bijlage 1:	26
Afspraken St. Anna:	26
8. Bijlage 2	27
Compenserende en dispenserende maatregelen, die ingezet kunnen worden:	27
9. Bijlage 3:	28
Dyslexiekaart algemeen	28
Dyslexiekaart van de leerling.....	29
10. Bijlage 4:	31
11. Bijlage 5:	32
Tips voor ouders	32
12. Bijlage 6:	33
Verklaring van vrijwaring op te stellen door de externe zorgverlener en de ouders/verzorgers.....	33

1. Inleiding

1.1 Inleiding

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen en/of spellen. Niet goed kunnen lezen heeft verstrekkende gevolgen voor de gehele schoolloopbaan en voor het functioneren in een geletterde maatschappij als de onze. Het voorkomen van leesproblemen en het zo vroeg mogelijk verhelpen hiervan is een belangrijke taak waar basisscholen voor staan.

Om te komen tot verbetering van het onderwijs aan leerlingen met (potentiële) lees- en spellingsproblemen heeft het Expertisecentrum Nederlands in opdracht van het Procesmanagement Primair Onderwijs het Protocol Leesproblemen en Dyslexie ontwikkeld. Het protocol dat nu voor u ligt is een vertaling van dit landelijke protocol naar de situatie op basisschool St. Anna te Molenschot.

Dit protocol geeft de medewerkers van onze school en de ouders handvatten om stagnaties in de ontwikkeling van de beginnende- en gevorderde geletterdheid vroegtijdig te signaleren en zoveel mogelijk te verhelpen. Bij de intake met de ouders van toekomstige kinderen wordt al naar kenmerken van dyslexie gevraagd in de voorschoolse periode. Uit onderzoek is bekend, hoe eerder leesproblemen kunnen worden opgespoord, hoe groter de kans is dat een interventieprogramma succes heeft.

Aan de hand van een gedetailleerd uitgewerkt stappenplan kan de leerkracht, samen met de interne begeleider op school, de kinderen met lees- en/of spellingsproblemen op systematische wijze volgen en begeleiden. Bij de meeste kinderen met lees- en/of spellingsproblemen zal dit leiden tot een verbetering van de prestaties. Echter bij ongeveer drie procent van de leerlingen zal het leesproces altijd moeizaam blijven verlopen, omdat bij hen sprake is van dyslexie. Ook dan is een vroegtijdige onderkenning belangrijk. Voor kinderen met dyslexie is gespecialiseerde hulp nodig die gericht is op het behalen van een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid. Vaak zal dit gebeuren met gebruikmaking van compensatiestrategieën en hulpmiddelen zoals de computer en ingesproken of gescande teksten.

1.2 Continuüm van zorg

Het continuüm van zorg op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie (Struiksmā, 2005) vormt de rode draad in ons protocol. Het continuüm gaat uit van zorgniveaus waarop het onderwijs aan en de begeleiding van leerlingen met lees- en/of spellingproblemen gedefinieerd kunnen worden.

Zorgniveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband

Zorgniveau 2: Extra zorg in de groepssituatie door de groepsleerkracht (zwakste 25%)

Zorgniveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10%)

Zorgniveau 4: Diagnostiek en behandeling in zorginstituut (zwakste 4%)

Hoewel in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie de nadruk ligt op handelen op zorgniveau 2 en 3 (signalering en begeleiding van lees- en spellingproblemen), wordt ook aandacht besteed aan zorgniveau 1 (goed lees- en spellingonderwijs). Met goed onderwijs kunnen namelijk veel lees- en spellingproblemen voorkomen worden.

Een recentere uitwerking van het continuüm van zorg is het onderwijscontinuüm (Struiksmā & Rurup, 2008). Het onderwijscontinuüm is een organisatorisch model dat op bovenschools-, school- en groepsniveau kan worden geïmplementeerd om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van alle leerlingen. Met andere woorden: om passend onderwijs te bieden.

In het kader hiernaast is het continuüm van zorg schematisch weergegeven en uitgebreid naar lees- én spellingonderwijs. Bovendien is de relatie met het onderwijscontinuüm aangegeven.

Zorgniveau		Stap	Wie?	Hulp op dit niveau
Onderwijs-continuüm	Continuüm van zorg			
Basisarrangement Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband, voldoende voor 75% van de leerlingen	Niveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband	1. Kwaliteit instructiegedrag en klassen-management 2. Juist gebruik van effectieve methodes voor lezen en spellen 3. Gebruik leerling-volgsysteem	Leerkracht	Goed lees- en spellingonderwijs meet aandacht voor verschillen in leerbehoeften
Intensief arrangement Intensiveren door 'stapelen': meer instructie en meer leertijd. Extra zorg in de groepsituatie door de groepsleerkracht komt bovenop het basisarrangement (ongeveer zwakste 25%)	Niveau 2: Extra zorg in de groepsituatie door de groepsleerkracht (ongeveer zwakste 25%)	4. Vaststellen van potentiële uitvallers en aanpak binnen de klas	Leerkracht	Intensivering van lees- en/of spellingonderwijs door uitbreiding van instructie- en oefentijd
Zeer intensief arrangement Specifieke interventies versterken het intensieve arrangement. Ondersteund en/of uitgevoerd door de zorgspecialist in de school (ongeveer zwakste 10%)	Niveau 3: Specifieke interventies ondersteund en/of uitgevoerd door de zorgspecialist in de school (ongeveer zwakste 10%)	5. Vaststellen leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen en instructie individueel of in kleine groepjes 6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden dyslexie	Leerkracht en/of lees-specialist	Verdere intensivering van het lees- en/of spellingonderwijs door inzet van specifieke interventies

Zorgniveau		Stap	Wie?	Hulp op dit niveau
Onderwijs-continuüm	Continuüm van zorg			
Zeer intensief arrangement + zorg Achterstand en hardnekkigheid van lees- en/of spellingproblemen zijn aangetoond. Verwijzing naar de zorg voor diagnostiek en behandeling in zorginstituut (ongeveer zwakste 4%)	Niveau 4: Diagnostiek en behandeling in zorginstituut (ongeveer zwakste 4%)	7. Vaststellen van dyslexie (psycho-diagnostisch onderzoek) 8. Gespecialiseerde dyslexie-behandeling	Externe behandelaar	Externe behandeling

2. Algemeen

2.1 Ontwikkeling van lezen en spellen

Lezen en schrijven worden in onze samenleving gezien als belangrijke vaardigheden. Dat is ook niet vreemd: geschreven taal is overall om ons heen. Kinderen moeten leren deze geschreven taal te ontsleutelen en te doorgronden. Daarom moet op de basisschool expliciet onderwijs in technisch lezen en spellen worden gegeven.

Technisch lezen	=	decoderen	=	letter-klankkoppeling grafeem-foneemkoppeling
Spellen	=	coderen	=	klank-letterkoppeling foneem-grafeemkoppeling

Onder technisch lezen – ofwel decoderen – verstaan we de vaardigheid om de geschreven vorm van een woord om te zetten naar de klankvorm van dat woord. Bij spellen – ofwel coderen – gebeurt het omgekeerde: hierbij wordt de klankvorm omgezet naar schrift. De klanken die binnen een taal worden onderscheiden, worden ook wel fonemen genoemd. Letters (zoals ‘k’, ‘l’ en ‘a’) of lettercombinaties (zoals ‘ee’, ‘ch’, ‘oe’ en ‘ei’) die deze klanken weergeven, noemen we grafemen. Het Nederlands kent 34 fonemen, die kunnen worden aangeduid met 39 grafemen. Er is dus geen een-op-een relatie tussen grafemen en fonemen. Denk aan de klank /g/, die zowel met ‘ch’ als ‘g’ kan worden weergegeven, of aan de letter ‘e’, die op verschillende manieren kan worden uitgesproken (bijvoorbeeld in de woorden ‘pet’, ‘geluk’ en ‘lezen’). In dit protocol spreken we steeds van klanken en letters als het om respectievelijk de klankvorm (fonemen) en de geschreven vorm (grafemen) gaat.

Technisch lezen gaat over klanken, letters en de verbinding daartussen. Als een leerling een woord leest, worden in de hersenen de letters en de bijbehorende klanken geactiveerd. Bovendien wordt dan meestal automatisch de koppeling met de betekenis van het woord gemaakt (Bosman & van Hell, 2002).

Als een leerling het woord ‘kat’ leest door de letters ‘k’ – ‘a’ – ‘t’ te ontsleutelen, komen de klanken /k/ - /a/ - /t/ en de betekenis beschikbaar.

Technisch lezen en spellen ontwikkelen zich bij de meeste kinderen niet spontaan. Het zijn aangeleerde vaardigheden die het resultaat zijn van gericht en instructief onderwijs. De lees- en

spellingontwikkeling is dan ook niet los te zien van het onderwijssysteem, waarin in een doorgaande lijn en door de schooljaren heen aan deze vaardigheden wordt gewerkt.

2.2 Ontwikkeling geletterdheid in een notendop

Al voordat kinderen naar de basisschool gaan, vindt een sterke taalontwikkeling plaats. Ze leren spreken en luisteren. Daarnaast maken ze kennis met geschreven taal, vooral door middel van (prenten)boeken. Deze voorschoolse fase noemen we de fase van ontluikende geletterdheid. De ontwikkeling van geletterdheid gaat in een hoog tempo door als kinderen naar de basisschool gaan. In groep 1 tot en met groep 3, waarin we van de fase van beginnende geletterdheid spreken, oriënteren leerlingen zich verder op de functies van geschreven taal en leren ze de basisprincipes van het lezen en schrijven. In de fase van gevorderde geletterdheid gaan leerlingen geschreven woorden steeds sneller herkennen. Met andere woorden: het leesproces raakt meer geautomatiseerd. Het lezen gaat niet alleen vlotter, het wordt ook steeds vloeiender (dat wil zeggen: met de juiste intonatie en frasering). Ook de spellingvaardigheid breidt zich uit. Leerlingen leren verschillende spellingregels correct toe te passen. Ze kunnen bovendien steeds beter hun eigen spellingfouten herkennen en corrigeren.

Ontluikende geletterdheid	Voorschoolse periode	<ul style="list-style-type: none"> • Spreken en luisteren • Oriëntatie op boeken en verhalen 		Begrijpend luisteren Begrijpend lezen woordenschat
		Technisch Lezen	Spelling	
Beginnende geletterdheid	Groep 1/2	<ul style="list-style-type: none"> • Taalbewustzijn • Fonologisch bewustzijn • Fonemisch bewustzijn • Letterkennis 		
	Groep 3 (eerste fase)	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in alfabetisch principe • Letterkennis • Elementaire leeshandeling • Fonemisch bewustzijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in alfabetisch principe • Letterkennis • Elementaire spellinghandeling • Fonemisch bewustzijn 	
	Groep 3 (tweede fase)	<ul style="list-style-type: none"> • Complexere woordstructuren 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbouwen spellingvaardigheden 	
Gevorderde geletterdheid	Groep 4 Groep 5 - 8	<ul style="list-style-type: none"> • automatiseren 	<ul style="list-style-type: none"> • automatiseren spellingstrategieën 	

2.3 Onderkenning van lees- en spellingproblemen

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met lezen. De meeste zwakke lezers kampen met decodeerproblemen: problemen met het omzetten van een geschreven letterreeks in de corresponderende klankcode. Woorden worden vaak traag en/of fout gelezen. De oorzaak hiervan ligt meestal in een zak fonemisch bewustzijn of geringe letterkennis. Leerlingen die moeite hebben met lezen proberen hun problemen vaak te ondervangen door vast te houden aan een spellende en/of radende strategie. Dit zijn de strategieën die wij het meeste tegen komen op school. Uiteraard zijn er nog meer strategieën die gehanteerd kunnen worden maar dit zijn de twee die het vaakste voorkomen.

Spellend lezen

Spellend lezen, het letter voor letter verklanken van een woord, is een bruikbare strategie in het aanvankelijk leesproces. Bij de meeste leerlingen maakt spellend lezen na de eerste periode in groep 3 plaats voor vlot en vloeiend lezen. Er zijn echter leerlingen die een spellende strategie blijven gebruiken. Deze strategie leidt tot een traag leestempo en vaak ook een beperkte accuratesse.

Radend lezen

Een leerling die een radende leesstrategie hanteert, leest niet precies wat er staat maar probeert te gissen naar het juiste woord door gebruik te maken van voorkennis, illustraties bij de tekst en de context van het verhaal. Deze manier van lezen leidt vaak tot veel leesfouten.

Al is er in de onderbouw alles aan gedaan om lees- en spellingproblemen bij zoveel mogelijk leerlingen te verhelpen, in de bovenbouw zullen er altijd leerlingen zijn die extra hulp nodig hebben bij lezen en spellen. Voor deze leerlingen wordt het steeds moeilijker om de groepslessen op eigen kracht te volgen. Wanneer de lees- en schrijfp opdrachten die leerlingen aangeboden krijgen in de bovenbouw niet aansluiten bij hun technische vaardigheden, raken ze steeds verder achterop op hun groepsgenoten. Dit heeft gevolgen voor motivatie, zelfbeeld en hun intellectuele ontwikkeling. Het is ook mogelijk dat bij leerlingen pas in de bovenbouw wordt geconstateerd dat ze niet zo goed kunnen lezen als hun klasgenoten. Ze hebben hun zwakke decodeervaardigheden lange tijd weten te camoufleren, maar vallen nu door de mand, bijvoorbeeld omdat ze nu onderwijs krijgen in een vreemde taal of omdat ze met hun lage leestempo de aangeboden teksten niet meer aankunnen. Leesproblemen vallen het meest op bij hardop lezen, als het leestempo traag is en de lezer overwegend spellend leest, of als het leestempo hoog is en de lezer door raden veel fouten maakt. Een combinatie van spellend lezen en veel raadfouten komt ook voor. Doordat leerlingen met leesproblemen veel moeite hebben met het vlot decoderen van woorden, verloopt het lezen van teksten dikwijls niet vloeiend. Deze problemen zorgen ook voor een laag leestempo bij andere vakken, zoals de zaakvakken waarbij veel gelezen wordt. Een traag leestempo heeft ook gevolgen voor het leesbegrip.

Leerlingen met (ernstige) spellingsproblemen maken vaak langdurig veel basale spellingfouten als gevolg van een automatiseringstekort; ze kennen en onthouden weinig tot geen spellingregels en ze corrigeren zichzelf niet. Van de regels die ze wel kennen, weten ze vaak niet wanneer en hoe ze deze moeten toepassen. Andere regelmatigheden in het spellingsysteem(her)kennen ze ook moeizaam. Ze hebben geen of nauwelijks inzicht in hoe het spellingssysteem van hun moedertaal is opgebouwd. Als gevolg van dit alles, kan het bijvoorbeeld voorkomen dat ze een bepaald woord op één bladzijde op verschillende manieren spellen. Ook schrijven leerlingen met spellingproblemen vaak onleesbaar en maken ze veel doorhalingen. Bij leerlingen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op. Ook dit zijn symptomen van automatiseringsproblemen.

2.4 Dyslexie

Effectief lees- en spellingonderwijs, waarbij problemen vroegtijdig worden gesignaleerd en aangepakt, kunnen lees- en spellingproblemen bij een groot deel van de leerlingen voorkomen. Toch zullen er altijd leerlingen zijn die – ondanks goed leesonderwijs met aandacht voor verschillen tussen leerlingen (zorgniveau 1), intensivering met extra instructie- en oefentijd (zorgniveau 2) en inzet van specifieke lees- en spellinginterventies (zorgniveau 3) – problemen met lezen/spellen blijven houden: dit zijn leerlingen bij wie mogelijk sprake is van dyslexie. Ongeveer 4% van de leerlingen wordt gezien als dyslectisch (Blomert, 2006a). Dit betekent dat er in elke groep gemiddeld één leerling zit met zodanig ernstige lees-/spellingproblemen, dat (te zijner tijd) dyslexie kan worden vastgesteld.

Bij leerlingen met dyslexie is er sprake van een ernstige lees-/spellingachterstand, die blijkt uit een onvolledige en/of moeizame automatisering van het lees-/spellingproces, ondanks goed onderwijs. Dyslexie is een specifieke leerstoornis met een neurologische basis, waarbij de kern van het probleem ligt in het vlot lezen en spellen van woorden. De snelheid van decoderen, ofwel automatisering, is het kernprobleem van dyslectici. In Nederland worden officieel de volgende definities van dyslexie gehanteerd:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland, 2008).

Dyslexie is een specifieke lees/ en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en met name taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees/ en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn (Blomert, 2006b).

Bij leerlingen met dyslexie is het lees- / spellingprobleem hardnekkig, wat door middel van herhaalde toetsafname over een langere periode moet worden aangetoond. Voor de vaststelling van dyslexie kan nooit worden volstaan met een eenmalige testafname. Hardnekkig blijkt als extra, planmatige en intensieve didactische maatregelen en remediëeringsinspanningen nauwelijks leiden tot een verbetering van de lees-/spellingvaardigheid. We spreken hier ook wel van didactische resistentie.

Didactische resistentie kan worden aangetoond wanneer een leerling nauwelijks vooruitgang boekt op genormeerde toetsen gedurende ten minste een half jaar intensieve begeleiding (twee interventieperioden van elk minimaal twaalf effectieve weken). Onder intensieve begeleiding verstaan we ten minste drie keer per week 20 minuten extra begeleiding volgens een planmatige, effectief gebleken aanpak. Sommige leerlingen met lees-/spellingproblemen lopen hun achterstand weer in na een periode van effectieve begeleiding. Bij leerlingen met dyslexie blijft er altijd een zekere achterstand bestaan, ook na systematische hulp: dyslexie gaat nooit helemaal over!

Dyslexie wordt vastgesteld door psychologen en orthopedagogen met een erkende bekwaamheidsregistratie in de psychodiagnostiek. Leerkrachten en Intern Begeleiders op school spelen echter een cruciale rol in de onderkenning. Zij kunnen aanhoudende achterstanden op lees- en spellinggebied waarnemen door regelmatig genormeerde toetsen af te nemen, te observeren en de begeleiding die de leerlingen tussen de toets momenten krijgt, vorm te geven en te evalueren. Zij bouwen een leerling dossier op, waarmee toegang tot (vergoede) dyslexiezorg mogelijk gemaakt wordt.

3. Groep 1/2

Algemeen

De laatste jaren vinden activiteiten die gericht zijn op het bevorderen van de geletterdheid gelukkig steeds beter hun weg binnen het kleuteronderwijs. Leerkrachten zijn er meer en meer van overtuigd geraakt dat kinderen al vroeg in contact brengen met geschreven taal, goed is voor hun ontwikkeling. Schriftelijke taal is namelijk overal en ook kleuters komen er dagelijks mee in aanraking. Door het veelvuldig contact met schriftelijke taal neemt de interesse van kinderen daarin toe. Vooral kleuters in groep 2 voelen vaak al een sterke behoefte om de 'schriftcode' te ontcijferen.

Het is zeker niet zo dat de ontwikkeling van geletterdheid 'opeens' begint wanneer een kind op vierjarige leeftijd de eerste stappen binnen het basisonderwijs zet. Deze ontwikkeling wordt lang voordat een kind naar school gaat in gang gezet. Kinderen doen in de periode voordat ze naar school gaan op tal van manieren ervaring op met geschreven materiaal. De ervaringen die kinderen in deze periode opdoen, hebben een grote invloed op het niveau van geletterdheid waarmee ze de basisschool instromen.

Natuurlijk is het zo dat pas in groep 3, als er wordt begonnen met het formele lees- schrijfonderwijs, kan worden bepaald in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van problemen op het gebied van lezen en spellen. In de kleuterperiode kan wel al worden vastgesteld bij welke kinderen de ontwikkeling in geletterdheid dreigt te stagneren. Juist door tijdig te signaleren en interventie in de kleuterperiode kunnen bij veel leerlingen leesproblemen op latere leeftijd worden voorkomen, dan wel op tijd worden onderkend. Hierdoor zal de kans op leesfrustratie bij de leerling in de loop van het basisonderwijs aanzienlijk verminderen. Het is daarom belangrijk de ontwikkeling van geletterdheid goed in kaart te brengen en bij stagnatie extra begeleiding te bieden.

Algemene aanpak

Zorgniveau 1

De preventie van leesproblemen wordt in groep 1/2 aangepakt door het creëren van goede condities voor de leesontwikkeling.

Er is aandacht voor:

- **Spraak/taalontwikkeling:** aandacht voor woordenschat, werken met de methode "schatkist". De methode "taalplezier" wordt gebruikt als remediërend materiaal en beschreven in het groepsplan.
- **Beginnende geletterdheid:** boekoriëntatie, verhaalbegrip, functies van geschreven taal, relatie gesproken en geschreven taal, fonologisch en fonemisch bewustzijn. Er wordt gebruik gemaakt van de methode "schatkist" en er is een hoek ingericht ter bevordering van de geletterdheid.
- **Functioneel schrijven en lezen:** lettermuur, woordenkaartjes bij thema's, prentenboeken, letterkaarten, letterstempels, letterdozen, letterspelletjes.

Doelen:

- Het realiseren van de voorschotbenadering voor risicokleuters (aandacht besteden aan leesontwikkeling aan kinderen die er "nog niet aan toe zijn")
- Zicht krijgen op de leesontwikkeling om dit vervolgens te kunnen aansturen door middel van een actueel en adequaat toets instrumentarium.

Leerstofaanbod

Er wordt elke dag minimaal 30 minuten aandacht besteed aan taalactiviteiten in een grote of kleine kring. Belangrijke onderdelen: beginnende geletterdheid, fonemisch bewustzijn en letterkennis, mondelinge taalontwikkeling en woordenschat. Daarnaast werken de leerlingen met een kieslijst, hierop staat minimaal 1 taalwerkje. Schatkist wordt gebruikt met verschillende thema's en Taalplezier als remediërend materiaal.

Signalering groep 1/ 2

Risicoleerlingen worden vroegtijdig gesignaleerd door middel van regelmatig afgenomen toetsen (zie toetskalender). Daarnaast worden voor de risicoleerlingen of voor de leerlingen waarbij getwijfeld wordt, de checklisten 'signalen vroegonderkenning dyslexie' 'formulier jongste kleuters' en 'formulier oudste kleuters' ingevuld.

Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)

Kinderen die uitvallen, krijgen extra begeleiding in een kleine kring in de klas. Deze leerlingen krijgen extra instructie en begeleiding tijdens de werklessen.

Zorgniveau 3: Wat doet de school bij leerlingen die herhaald uitvallen (D-E scores):

De afspraak is dat alle risicoleerlingen van groep 1/2 (C, D en E scores) extra begeleiding krijgen. Deze kinderen krijgen worden specifiek benoemd in het groepsplan. Er wordt gewerkt met methoden en materialen uit de groep. Deze kinderen krijgen intensievere instructie, herhaalde instructie en/of pre-teaching van de leerkracht (kleine kring). Er wordt gebruik gemaakt van de map Fonemisch Bewustzijn en Taalplezier.

De kinderen die extra hulp m.b.v. de voorschotbenadering krijgen, doen deze activiteiten tenminste 2 keer per week in een klein groepje, onder verantwoordelijkheid van de eigen leerkracht.

Toets kalender groep 1-2

Groep 1	Afname	Wanneer	Voor welke leerlingen
Screening bij intakegesprek door directie	Individueel	Bij binnenkomst	Alle leerlingen
Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie (Kijk!) bij 4.5jr en bij vermoeden elk half jaar. Anders jaarlijks bij 4.5jr-5.5jr-6.5jr	Individueel	Leeftijd bepalend 4.5-5.5-6.5 Of 4.5-5.0-5.5-6.0-6.5	Alle leerlingen op 4.5-5.5-6.5 Bij vermoeden
Taal voor kleuters (CITO)	Individueel	Januari	Alle leerlingen
Kijk!	Individueel	Leeftijd bepalend	Alle leerlingen
Woordenschattoets 1 (CPS)	Individueel	Mei	Alle leerlingen
Rijmtoets (Fonemisch bewustzijn) (CPS)	Individueel	Mei	Alle leerlingen
Taal voor kleuters (CITO)	Individueel	Juni	Alle leerlingen
Groep 2	Afname	Wanneer	Voor welke leerlingen
Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie (Kijk!) (zie boven)	Individueel	Leeftijd bepalend	Zie boven
Analysetoets (CPS)	Individueel	Oktober	Alle leerlingen
Woordenschattoets 2 (CPS)	Individueel	Oktober	Alle leerlingen
Letterkennis 1 (CPS)	Individueel	Oktober	Alle leerlingen
Synthesetoets 1 (Fonemisch bewustzijn) (CPS)	Individueel	November	Alle leerlingen
Kijk!	Individueel	Leeftijd bepalend	Alle leerlingen
Taal voor kleuters (CITO)	Individueel	Januari	Alle leerlingen
Benoemselheid (CPS)	Individueel	April	Alle leerlingen
Analysetoets (CPS)	Individueel	Mei	Alleen risicoleerlingen
Letterkennis 2 (CPS)	Individueel	Mei	Alle leerlingen
Woordenschattoets 2 (CPS)	Individueel	Mei	Alle leerlingen
Synthesetoets 2 (Fonemisch bewustzijn) (CPS)	Individueel	Mei	Alle leerlingen
Taal voor kleuters (CITO)	Individueel	Juni	Alle leerlingen

4. Groep 3

Algemeen

In de eerste periode van het aanvankelijk lees- en spellingsonderwijs in groep 3 wordt het alfabetisch principe met behulp van een systematische leesmethode stap voor stap uitgelegd. In ongeveer vier maanden leren leerlingen hoe de klanken van onze taal met letters kunnen worden weergegeven. Gelijktijdig krijgen ze de elementaire lees- en spellinghandeling onder de knie.

Onder de elementaire leeshandeling -ook wel spellend lezen genoemd- verstaan we de basistechniek om korte geschreven woorden te ontsleutelen door de letters te verklanken en die afzonderlijke klanken vervolgens weer samen te voegen tot een woord. De eerste periode van het lees- en spellingsproces beperkt zich tot zogenaamde klankzuivere woorden met een eenvoudige mkm structuur ('bal', 'boom'). Bij klankzuivere woorden is er sprake van een directe koppeling tussen letters en klanken.

Als de leerlingen de elementaire lees- en spellinghandeling kunnen toepassen bij een mkm-woord, leren ze geleidelijk moeilijkere woorden lezen. De nadruk wordt verlegd naar het snel en accuraat uitvoeren van het lezen en spellen van woorden met steeds complexere woordstructuren. Het is van belang dat de leerlingen letters accuraat en vlot kunnen herkennen en produceren. In deze periode breiden de leerlingen de leesvaardigheid uit naar woorden met medeklinkercombinaties, meerlettergrepige woorden en niet klankzuivere woorden. Woorden worden sneller gelezen, doordat het letter voor letter spellen plaatsmaakt voor het direct leren herkennen van woorden. Of het direct leren identificeren van woorddelen. Ook de spellingvaardigheid laat een ontwikkeling zien. Na de klankzuivere woorden worden nu ook woorden met afwijkende spellingpatronen aan bod ('ring', 'bank'). Bovendien leren ze de spelling van langere woorden met letterclusters ('straks') en samengestelde klankzuivere woorden ('slaapzak').

Algemene aanpak

Zorgniveau 1

De gegevens van de kinderen die uit groep 2 komen worden besproken in de laatste schoolweken tijdens de overdracht voor het nieuwe schooljaar. De risicokinderen op het gebied van aanvankelijk lezen zijn daardoor bekend bij de leerkracht van groep 3. In groep 3 beginnen de kinderen echt met leren lezen en schrijven. De methode die wij hiervoor gebruiken is de taal/leesmethode Veilig Leren Lezen (de tweede maanversie) van uitgeverij Zwijsen.

Veilig leren lezen is ingepland en wordt volledig behandeld. We besteden 490 – 540 minuten aan lezen. We streven ernaar dat alle kinderen na kern 6 een volledige, geautomatiseerde letterkennis hebben. Daarnaast streven we ernaar dat alle kinderen na kern 6 woorden van het type mkm zonder spellen kunnen lezen. Begin groep 3 wordt er vijf keer in de week voor ongeveer 15 minuten stil gelezen door alle kinderen uit de groep. Ter stimulering van de taalontwikkeling besteden we elke dag minstens 15 minuten aan woordenschatuitbreiding door het maken van een woordweb en er hangen woordkaarten rond een bepaald thema in de klas. Ook worden de woorden die aangeboden worden in de kernen van Veilig Leren Lezen gebruikt. Dit komt niet expliciet aan bod binnen een methode, maar geschiedt door het lesprogramma heen. M.n. de lessen tijdens Veilig Leren Lezen, voorlezen, televisieprogramma's en begrippen uit rekenopgaven worden hiervoor gebruikt.

Natuurlijk is er veel verschil tussen de kinderen die in augustus in groep 3 binnenkomen. Sommige kinderen kunnen al lezen, anderen moeten nog met lezen beginnen. In de eerste schoolweek wordt de letterkennis getoetst (zgn. nulmeting). Na vier weken wordt de toets Vloeiend en Vlot afgenomen van de methode Veilig Leren Lezen. We gebruiken hierbij de toetswebsite van Zwijsen. Tevens wordt

blz. 16 van het leesboekje als test gebruikt waarbij een kleine tekst aan bod komt, alsmede wisselrijtjes, losse letters, analyse en synthese. Op basis hiervan worden de niveaugroepen ingedeeld. We kennen de volgende niveaugroepen.

De stergroep:

Bij deze kinderen verloopt de leesontwikkeling moeizaam. De leerkracht begeleidt deze kinderen in kleine groepjes met extra uitleg en intensieve oefening. Er wordt aan de hand van de richtlijnen van de methode een groepsplan opgesteld. Met deze kinderen wordt onder andere gelezen met de werkwijze van voor- koor- door. De leerkracht leest wisselrijtjes of zinnen voor, de kinderen lezen het gezamenlijk en een individuele leerling leest de tekst. Hierdoor bevorderen we de directe woordherkenning. De kinderen krijgen daarnaast oefeningen op de computer aangeboden.

De maangroep:

Dit is de middengroep van de klas met een gewone leesontwikkeling. Zij volgen het programma zonder extra uitleg of versnelling. De kinderen krijgen tevens oefeningen op de computer aangeboden.

De zongroep:

Deze kinderen gaan snel door de leerstof en krijgen extra pittige vervolgoopdrachten. De kinderen oefenen nu ook met het adaptieve computerprogramma van Veilig Leren Lezen.

Signalering groep 3

Risicoleerlingen worden vroegtijdig gesignaleerd door middel van regelmatig afgenomen toetsen (zie toetskalender).

Toets kalender groep 3

Meetmoment	Toets	Drempelwaarden
Meetmoment 1 (oktober)	<u>Herfstsignalering:</u> Fonemendictee (18) Lettertoets (18) Synthesewoorden (8) Veilig & Vlot Wisselwoorden (15) Zinnen lezen (21)	Voldoende Voldoende Voldoende Voldoende Voldoende Voldoende
Meetmoment 2 (Eind januari)	<u>Wintersignalering:</u> Fonemendictee (34) Leestekst Lettertoets (34) Veilig en vlot Leestechiek SVS DMT AVI (versie A) Woordenschat	Voldoende Voldoende Voldoende Voldoende C-niveau C-niveau C-niveau M3 beheerst C-niveau
Meetmoment 3 (Maart)	<u>Lentesignalering:</u> Spellingtoets Veilig en vlot	Voldoende Voldoende

	<u>Bij risicoleerlingen:</u> Fonemendictee Grafemetoets	
Meetmoment 4 (Mei/begin Juni)	<u>Eindsignalering:</u> Veilig en vlot DMT AVI (versie B) Begrijpend Luisteren SVS Woordenschat	Voldoende C-niveau E3 beheerst C-niveau C-niveau C-niveau

De kinderen die uitvallen worden besproken met de intern begeleider. Samen wordt gekeken voor welke kinderen in aanmerking komen voor extra zorg. Dit wordt vermeld in het groepsplan. De aanpak wordt besproken met ouders.

Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores) *Interventies n.a.v. meetmoment 1; herfstsignalering groep 3 (oktober, kern 3)*

De resultaten worden in een overzichtstabel per leerling verwerkt. Met behulp van dit overzicht in de toetsite kan de leerkracht per leerling bekijken op welk gebied de leerling een achterstand heeft opgelopen en ondersteuning nodig heeft. Dit geldt dus wanneer de leerling de drempelwaarde niet gehaald heeft. Er wordt vervolgens een aangepaste aanpak opgesteld. Dit wordt met ouders besproken.

Interventie kan gericht zijn op één of meer van de volgende gebieden:

1. ontwikkelen van voorwaarden voor fonemisch bewustzijn; auditieve en visuele analyse en synthese (onvoldoende score op controletaak 1 van kern 3 van VLL)
2. opbouwen van letterkennis (onvoldoende score bij de herfstsignalering of bij controletaak 2 en/of 3)
3. decoderen van klankzuivere woorden (onvoldoende score bij woorden lezen van de herfstsignalering)

Voor onderdeel 1: **ontwikkelen van voorwaarden voor fonemisch bewustzijn; auditieve en visuele analyse en synthese**

Belangrijk is dat woorden auditief worden aangeboden met een visuele ondersteuning. Er wordt gebruik van de eigen methode van Veilig leren Lezen als oefeningen

Voor onderdeel 2: **opbouwen van letterkennis**

Veel op elkaar lijkende letters, moeten niet tegelijkertijd worden aangeboden. Er kan gebruik gemaakt worden van letters flitsen (flitskaartjes), het wisselen van letters aan de letterlijn etc. uit Veilig Leren Lezen, flitsprogramma's op de computer.

Voor onderdeel 3: **decoderen van klankzuivere woorden**

Bij deze leerlingen moet hardop en stillezen gecombineerd worden via het lezen van wisselrijtjes, waarbij je eerst expliciet overeenkomsten tussen woorden laat aangeven alvorens de rijtjes te laten lezen. Het lezen van woorden in combinatie met teksten is hierin belangrijk. Het klikklakboekje is ook geschikt en de Veilig en Vlot boekjes.

Er kan gewerkt worden met het klikklakboekje en de inzet van het computerprogramma voor veilig leren lezen + werkbladen letterzetter na kern 3 (dus materialen uit Veilig Leren Lezen).

Dit gebeurt 2 x 15 min per week.

Interventies n.a.v. meetmoment 2; groep 3 (eind januari/begin februari)

Voor de uitvallers op de toetsen van januari wordt een aparte aanpak opgesteld door de leerkracht en beschreven in het groepsplan. Een gesprek met ouders vindt zowel bij aanvang als bij de evaluatie plaats. De extra instructie gebeurt 2 x 15 min per week door de leerkracht met materialen uit Veilig Leren lezen.

Na meetmoment 2 gaan we met de leerlingen die onvoldoende vorderingen maken ons vooral richten op de volgende aandachtspunten:

Voor kinderen die onvoldoende hebben gescoord op de grafemen- en fonementoets:

1. verdere automatisering van de letterkennis (1 seconde per letter)

Voor kinderen die C/D/E hebben gescoord op de DMT na kern 6 van VLL:

2. verdere automatisering en tempoverhoging van woorden op mk en mkm niveau
3. aanbieden van zinnen en teksten op mkm niveau waarbij gelet wordt op het vloeiend lezen en het verhogen van het tempo
4. aanbieden van letterclusters

We maken hierbij gebruik van de volgende activiteiten en materialen

Voor onderdeel 1: **verdere automatisering van de letterkennis** (1 seconde per letter)

- flitsen m.b.v. letterkaartjes
- veilig in stapjes en letterzetter
- computerprogramma veilig leren lezen

Voor onderdeel 2: **verder automatisering en tempoverhoging van woorden op mk en mkm niveau**

- wisselrijtjes mbv veilig en vlot
- woorden flitsen (m.b.v. structureerstroken en computerprogramma's)
- klik-klak-boekjes
- veilig in stapjes en letterzetter

Voor onderdeel 3: **aanbieden van zinnen en teksten op mkm niveau waarbij gelet wordt op het vloeiend lezen en het verhogen van het tempo**

- Het herhaald lezen van teksten. Dit kan op de volgende manieren:
- Voorlezen / koorlezen / doorlezen
- Aandacht geven aan leesstrategieën bij fouten.

Voor onderdeel 4: **aanbieden van letterclusters**

- flitskaartjes
- klikklakclusterboekjes
- veilig in stapjes
- boekjes die aansluiten bij de methode

Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?

Voor een aantal leerlingen is extra intensivering van het leesonderwijs nodig. De interventie is een aanvulling op de gewone leesles waarbij de leerling ook extra instructie en begeleiding krijgt. Naast de leesles in de groep volgens de leesmethode wordt de leertijd met ongeveer één uur per week uitgebreid. De specifieke interventie wordt individueel of in een klein groepje aangeboden.

Er wordt gebruik gemaakt de extra adviezen die gegeven worden vanuit de methode Veilig Leren Lezen

Interventies n.a.v. meetmoment 3; groep 3 (maart)

Bij zwakke lezers worden de grafemetoets en het fonemendictee afgenomen.

Wanneer de leerlingen uitvallen wordt een plan opgesteld door de leerkracht. Dit plan staat in het groepsplan wordt gemeld aan de ouders en ev. hulp door ouders wordt besproken. Het gesprek vindt zowel bij aanvang als bij de evaluatie plaats. De extra instructie gebeurt 3 x 20 min per week door de leerkracht met materialen uit Veilig Leren lezen.

Na meetmoment 3 gaan we met de leerlingen die onvoldoende vorderingen maken ons vooral richten op de volgende aandachtspunten:

Voor kinderen die onvoldoende hebben gescoord op de DMT en na kern 9 van VLL en blz. 16 van leesboekje 9 bij VLL:

1. het automatiseren van letterclusters
2. het lezen van teksten

Voor kinderen die onvoldoende hebben gescoord op SVS dictee 1 na kern 8 en SVS dictee 2 na kern 9 van VLL

3. aandacht voor spelling vanuit Veilig Leren lezen.

We maken hierbij gebruik van de volgende activiteiten en materialen:

Voor onderdeel 1: **het automatiseren van moeilijkere woordtypen**

- Veilig in stapjes en woordzetter
- Flitscomputerprogramma

Voor onderdeel 2: **het lezen van teksten**

- lezen van langere teksten
- variatie in tekstsoorten
- boekjes Humpie Dumpie

Voor onderdeel 3: **aandacht voor spelling**

- regelmatig geven van visuele en auditieve oefendictees (VLL).
- directe feedback geven is belangrijk
- woordzetter

Interventies n.a.v. meetmoment 4; groep 3 (mei, begin juni)

Na meetmoment 4 wordt er voor de risicoleerlingen (D-E scores) een plan opgesteld en dit plan wordt met ouders besproken. Daarnaast gaan we met de leerlingen die onvoldoende vorderingen maken ons richten op de volgende aandachtspunten:

Voor kinderen die onvoldoende hebben gescoord op de DMT 1, 2 en 3 na kern 11 van VLL en AVI.

1. het automatiseren van moeilijkere woordtypen
2. aandacht voor de spellingcategorieën.

We maken hierbij gebruik van de volgende activiteiten en materialen:

Voor onderdeel 1: **het automatiseren van moeilijkere woordtypen.**

- het lezen van teksten waarbij gelet wordt op fouten en tempo.
- Automatiseren van letterclusters
- veilig in stapjes en woordzetter

Voor onderdeel 2: **aandacht voor spellingcategorieën.**

- regelmatig geven van visuele en auditieve oefendictees.
- directe feedback geven is belangrijk.
- woordzetter.

5. Groep 4

Algemeen

De technische leesvaardigheid laat ook na groep 3 een grote ontwikkeling zien. Over het algemeen kunnen leerlingen in groep 4 een groot aantal woorden en zinnen foutloos verklanken. Naast het lezen in korte en klankzuivere woorden komt er nu meer aandacht voor lange meerlettergrepige woorden, woorden met letterclusters en samengestelde woorden. Voorbeelden zijn woorden met open lettergrepen (lopen), woorden met een onbeklemtoonde klinker (boerderij), woorden met onbeklemtoonde voorvoegsels (begin) en woorden met de uitgang –ig, -ige, -lijk, -lijke, -erd, en –end. Met meer leeservaring en door veel oefening in het verklanken van woorden herkent de leerling woorden steeds vlotter. In groep 4 is de begeleiding vooral gericht op het voortgezet technisch lezen, het begrijpend lezen, de leesmotivatie en het spellen.

Algemene aanpak

Zorgniveau 1

We starten aan het eind van het schooljaar met de overdracht van de kinderen die van groep 3 naar groep 4 gaan. De leerkracht heeft aan het begin van het schooljaar helder welke kinderen het vorig schooljaar problemen hadden met het lezen in groep 3.

We werken met een methode voor voortgezet lezen (Leesparade) in groep 4. We besteden per week 210-300 minuten aan voortgezet technisch lezen met Leesparade, BAVI lezen en vrije leesactiviteiten. We leggen de beginsituatie van alle leerlingen vast a.d.h.v. gegevens van eind groep 3. Voor de zwakke lezers (D-E scores) wordt een plan gemaakt. Dit wordt besproken met de ouders. In het groepsplan is beschreven welke hulp deze leerling krijgt en hoe vaak deze hulp is. De maximale groepsgrootte voor extra hulp is vier tot vijf leerlingen.

Voor spelling maken we gebruik van de methode Taalactief. Er wordt totaal een 1 uur per week spellinginstructie gegeven daarnaast hebben de leerlingen hun verwerkingsopdrachten op de werkwijzer staan.

Signalering groep 4

In groep 4 zijn twee reguliere meetmomenten voor de hele groep en twee extra meetmomenten voor de zwakke lezers. De reguliere meetmomenten zijn januari/februari en mei/juni. De extra meetmomenten voor de zwakke lezers zijn in oktober/november en maart/april. In de toetskalender is aangegeven, welke toetsen er bij deze meetmomenten wordt afgenomen.

Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?

Leerlingen die herhaald uitvallen krijgen extra ondersteuning buiten de groep door hoogstwaarschijnlijk de vakleerkracht.

Voor extra begeleiding gebruiken we de DMT oefenmap en Vloeiend & Vlot boekjes van Estafette. De DMT oefenmap M3 naar M8 is een hulppakket voor kinderen met een vertraagde ontwikkeling op het gebied van het technisch lezen. Het gaat om kinderen die op de DMT een C, D of E scoren. Dat betekent dat deze map geschikt is voor kinderen met leesproblemen en voor kinderen met dyslexie. Met Vloeiend & vlot tillen kinderen zelfstandig hun leesontwikkeling naar een hoger niveau. Vloeiend & vlot behandelt per AVI-niveau de leesmoelijkheden op woord-, zins- en tekstniveau. Kinderen kunnen er zelfstandig (individueel of in tweetallen) of onder begeleiding gericht hun technische leesvaardigheid mee verbeteren.

Daarnaast wordt eventueel het programma Connect ingezet.

Afhankelijk van het aantal kinderen dat extra ondersteuning buiten de groep nodig heeft wordt er getracht 3 x 20 minuten in de week extra ondersteuning voor technisch lezen te geven. Dit gebeurt buiten de groep, in duo's of in een klein groepje.

Met betrekking tot spelling wordt er een analyse gemaakt van het PI-dictee. Aan de hand van deze analyse maakt de leerkracht een oefenpakket voor de leerling. De leerling krijgt, afhankelijk van wat er nodig is, minimaal 1x per week extra instructie buiten de groep, gericht op de te oefenen categorieën.

6. Groep 5 t/m 8

Algemeen

We starten aan het eind van het schooljaar met de overdracht van de kinderen die naar de volgende groep gaan. De leerkracht heeft aan het begin van het schooljaar helder welke kinderen het vorig schooljaar problemen hadden met het lezen of spellen. Hiernaast worden de plannen besproken en wordt er kritisch gekeken welke geboden hulp effectief is geweest. Dit wordt voortgezet in de nieuwe groep.

Algemene aanpak

Zorgniveau 1

Het uiteindelijke doel van het lees- en spellingonderwijs is functionele geletterdheid. Met een minimaal niveau van functionele geletterdheid (AVI E6) kan een leerling zich redelijk redden in onze geletterde maatschappij. Om dit niveau stapsgewijs te behalen worden er per groep lees- en spellingsdoelen vastgesteld waaraan de leerlingen moeten werken. De taal- en leesmethodes geven voor de concrete invulling van deze tussendoelen voldoende handvatten. Toch is het belangrijk dat de leerkracht op de hoogte is van de doelen die in een bepaald schooljaar moeten worden gehaald.

Toets kalender groep 5 t/m 8

Meetmoment	Toets	Drempelwaarden
Meetmoment 1 (oktober/november)	AVI (versie A van de eindtoetsen) (alleen bij kinderen die de eindtoets vorig schooljaar niet op beheersingsniveau hebben gescoord. Neem 1 niveau hoger af dan het ooit behaalde niveau en toets door tot frustratieniveau) Bij uitvallers: Klepel EMT PI dictee	E4, E5, E6, E7 beheerst Minimaal score 7 Minimaal score 7 Minimaal 8 woorden goed van het blok van hun schooljaar
Meetmoment 2 (januari/februari)	SVS Begrijpend Luisteren TBL DMT Woordenschat AVI (versie A)	Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau M5, M6, M7, Plus beheerst
Meetmoment 3 (maart/april)	AVI (versie B van de middentoetsen) Bij uitvallers: Klepel EMT PI dictee	M5, M6, M7, plus beheerst Minimaal score 7 Minimaal score 7 Minimaal 8 woorden goed tot blok van hun schooljaar
Meetmoment 4 (groepen 5 t/m 7) (mei/juni)	SVS AVI DMT Woordenschat Begrijpend Luisteren (groep 4)	Minimaal C-niveau E5, E6, E7 beheerst Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau Minimaal C-niveau

Naast het doelgericht werken aan lezen en spellen, moet een leerkracht effectief gebruik kunnen maken van een methode (zie hieronder). Ook moet hij weten hoe hij om moet gaan met de verschillen tussen de leerlingen onderling, zodat hij hierop zijn lees- en spellingonderwijs kan inrichten. Hierdoor kunnen goede technische lees- en spellingvaardigheden behaald worden.

Naast het behalen van deze vaardigheden is één van de andere doelen van het lees- en schrijfonderwijs de leerlingen te motiveren om zelfstandig te lezen en te schrijven. Leesplezier en leesvaardigheid kunnen niet los van elkaar gezien worden. Om aan deze behoefte van leesbevordering te voldoen zorgt de leerkracht er voor dat:

- er regelmatig wordt voorgelezen
- er een rijk aanbod is van interessante teksten/ boeken (Kinderboekenweek, Theek 5 e.d.)
- de leerlingen zelf hun boeken uitzoeken en helpt ze daarbij
- leerlingen samenwerken (coöperatief leren)
- er voldoende mogelijkheid is voor stillezen in de klas (BAVI lezen)

We werken met een methode voor voortgezet lezen (Leesparade) in groep 5 tot en met 8. We besteden per week 210-300 minuten aan voortgezet technisch lezen met Leesparade, BAVI lezen en vrije leesactiviteiten. We leggen de beginsituatie van alle leerlingen vast a.d.h.v. gegevens van eind groep 3. Voor de zwakke lezers (D-E scores) wordt een plan gemaakt. Dit wordt besproken met de ouders. In het groepsplan is beschreven welke hulp deze leerling krijgt en hoe vaak deze hulp is. De maximale groepsgrootte voor extra hulp is vier tot vijf leerlingen.

Voor spelling maken we gebruik van de methode Taalactief. Er wordt totaal een 1 uur per week spellinginstructie gegeven daarnaast hebben de leerlingen hun verwerkingsopdrachten op de werkwijzer staan.

Zorgniveau 2: Wat doet de school bij leerlingen die uitvallen bij lezen/spelling (D-E scores)

De leerkracht streeft zo lang mogelijk naar optimaliseren van de lees- en spellingprestaties. Dit doet de leerkracht door bij leerlingen met een onvoldoende lees- en/ of spellingniveau het onderwijsaanbod te intensiveren. Deze leerlingen hebben behoefte aan extra herhaling van de leerstof om nieuwe lees- of spellingvaardigheden aan te leren of om eerder verworven kennis te onderhouden. Dit betekent meer instructie, meer leertijd en meer oefentijd, zodat de leerling meer gelegenheid krijgt zich de stof eigen te maken en te automatiseren. De leerlingen moeten voldoende leeskilometers kunnen maken om te voorkomen dat het verschil tussen de zwakke lezers en/ of spellers en de rest van de klas groter wordt.

De leerkracht zorgt dus voor meer leertijd en oefentijd door voldoende tijd voor zelfstandig lezen in te roosteren (BAVI tijd). Begeleiding waarbij extra instructie en begeleide inoefening in de klas centraal staat, noemen we aanpak op zorgniveau 2.

Technisch lezen

Leerlingen die uitvallen op de DMT (vorig schooljaar) en AVI krijgen ondersteuning middels de methode Lees maar door, verlengde instructie. Zij krijgen 2 keer in de week extra instructie.

Spelling

Na een analyse van de gemaakte fouten in de spellingcategorieën krijgt de leerling extra ondersteuning. Hiervoor wordt mogelijkerwijs gebruik gemaakt van de Zuid Vallei, Ambrasoft, mappen Speciale Spellingsbegeleiding Malmberg, spellingswoordenboekje op categorieën.

Zorgniveau 3: Wat doet de school met leerlingen die herhaald uitvallen?

Leerlingen die herhaald uitvallen krijgen extra ondersteuning buiten de groep door de groepsleerkracht.

Voor extra begeleiding gebruiken we de DMT oefenmap en Vloeiend & Vlot boekjes van Estafette. De DMT oefenmap M3 naar M8 is een hulppakket voor kinderen met een vertraagde ontwikkeling op het gebied van het technisch lezen. Het gaat om kinderen die op de DMT een C, D of E scoren. Dat betekent dat deze map geschikt is voor kinderen met leesproblemen en voor kinderen met dyslexie. Met Vloeiend & vlot tillen kinderen zelfstandig hun leesontwikkeling naar een hoger niveau. Vloeiend & vlot behandelt per AVI-niveau de leesmoelijkheden op woord-, zins- en tekstniveau. Kinderen kunnen er zelfstandig (individueel of in tweetallen) of onder begeleiding gericht hun technische leesvaardigheid mee verbeteren.

Daarnaast worden eventueel het programma Connect ingezet.

Afhankelijk van het aantal kinderen dat extra ondersteuning buiten de groep nodig heeft wordt er getracht 3 x 20 minuten in de week extra ondersteuning voor technisch lezen te geven. Dit gebeurt buiten de groep, in duo's of in een klein groepje. Wanneer de leerling uitvalt op spelling dan zal hij minimaal 1x in de week 20minuten extra instructie ontvangen. Individueel of in een klein groepje. Er zal dan worden gewerkt aan de categorieën die naar voren kwamen uit het PI-dictee.

Zorgniveau 4: Wanneer wordt er officieel een vermoeden van dyslexie afgegeven?

Een positieve indicatiestelling voor mogelijk onderzoek naar dyslexie kan alleen volgen indien is voldaan aan de volgende criteria (volgens *Blomert 2006*):

Technisch lezen: de score valt binnen de zwakste 10 % (= 3x E of EDE niveau op DMT)

óf

Technisch lezen: de score behoort tot de zwakste 16 % en spellen behoort tot de zwakste 10 % (3x D-niveau op DMT en 3x E niveau op CITO Spelling).

en

gedurende 3 tot 6 maanden is er systematisch voldoende en intensieve begeleiding geweest waarbij er onvoldoende vooruitgang wordt gezien. Er is dus sprake van hardnekkigheid. De school heeft een leerling dossier gemaakt waarin dit beschreven staat.

Bovenstaande formele criteria worden aangehouden om in aanmerking te komen voor vergoede diagnostiek en mogelijk vergoede behandeling.

Diagnose dyslexie

Het diagnostisch onderzoek naar en het afgeven van een dyslexieverklaring ligt in handen van kinderen jeugdpsychologen en orthopedagogen met een erkende bekwaamheidsregistratie in de psychodiagnostiek. Als leerkracht kun je vasthouden aan de stelling van het protocol, dat ervan uitgaat dat een leerling dyslectisch is, wanneer hij op tenminste drie opeenvolgende meetmomenten een E-score of een EDE haalt op een erkende leestoets (DMT, Leestempo) en/of een E-score op SVS (of vergelijkbare toets) ondanks de extra begeleiding door leerkracht (of eventuele leesspecialist) 3x 20 minuten per week gedurende minstens 2 keer 12 weken.

Ouders informeren

Wanneer er sprake is van achterstand, nodigt de leerkracht zo snel mogelijk de ouders uit voor een gesprek.

In dit gesprek:

- Informeert de leerkracht de ouders over de achterstand van hun kind. Waarover gaat het precies? Hoe ernstig schat u het in?
- Bevraagt de leerkracht de ouders op eventuele signalen die thuis zijn opgevallen en de achtergrond van het kind. Komt dyslexie in de familie voor?
- Bespreekt de leerkracht de mogelijke ondersteuning die de school kan bieden (en NIET kan bieden) en beschrijft de ondersteuning die de komende periode gegeven wordt.
- Maakt de leerkracht concrete afspraken met de ouders rond de ondersteuning in de komende periode en laat de ouders het plan ondertekenen waarin dit beschreven staat.
- De leerkracht geeft de ouders handvatten om hun kind thuis te ondersteunen. Wat kunnen ze doen? Wat moeten ze zeker niet doen? Zo is van belang dat ouders begrip tonen en niet teveel dwingen. Ook kunnen er afspraken gemaakt worden welke onderdelen ouders thuis met hun kind oefenen en hoe zij hun kind thuis begeleiden bij lezen en spelling (tips zie bijlage 7).

Aan het einde van de begeleidingsperiode worden ouders door de leerkracht benaderd voor een vervolgesprek waarin de vorderingen besproken worden. Indien er sprake is van onvoldoende voortgang en de hardnekkigheid van het probleem is aangetoond kan de IB-er bij dit gesprek aanwezig zijn.

Wanneer het kind voldoet aan de gestelde criteria van Blomert (2006), kunnen ouders hun kind aanmelden voor een dyslexieonderzoek bij het Regionaal Instituut Dyslexie (R.I.D.) of bij een andere instelling die dyslexieonderzoek mag uitvoeren. Als uit het onderzoek blijkt dat het kind dyslexie heeft dan krijgt het kind een dyslexieverklaring en komt het kind mogelijk in aanmerking voor een vergoeding vanuit de gemeente voor de behandeling van dyslexie. De school levert het leerling dossier aan dat ouders mee dienen te nemen naar de onderzoeksinstelling.

Leerlingdossier dyslexie

Bij doorverwijzing naar de (externe zorg) is het van belang dat de ernst van het lees-/spellingprobleem aangetoond kan worden. In een leerlingdossier wordt het vermoeden van (ernstige) dyslexie onderbouwd door een omschrijving van de geboden hulp en de achterstand die ondanks intensieve en systematische begeleiding is blijven bestaan.

Het leerlingdossier bestaat uit de volgende onderdelen:

- basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem
- beschrijving van het lees-/spellingprobleem
- signalering van lees-/spellingproblemen: datum, afgenomen door..., toets (criteria, score)
- omschrijving van de extra begeleiding: doelen, duur, inhoud, organisatievorm en begeleider
- resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering
- vaststelling toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria
- argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit
- indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen

Dyslexieonderzoek

Na aanmelding zal de specialist (CTLV) op basis van de schoolgegevens uit het leerlingdossier beoordelen of het vermoeden van dyslexie gerechtvaardigd is. Als dit het geval is volgt er diagnostisch onderzoek. Vaak is dit onderzoek over verschillende dagdelen verdeeld. In het onderzoek wordt in de eerste plaats de achterstand in lees- en spellingvaardigheid vastgesteld, waarbij ook aandacht wordt besteed aan een aantal indicatoren van dyslexie. De diagnosticus kijkt onder andere naar letterkennis, fonologische vaardigheden en de vaardigheid in het snel benoemen van plaatjes, cijfers en/of letters. Ook wordt de algemene intelligentie vastgesteld. Op basis van al deze gegevens wordt een conclusie getrokken. Daarbij zijn verschillende uitkomsten mogelijk.

1. De externe behandelaar heeft de diagnose dyslexie gesteld en acht gespecialiseerde behandeling in de gezondheidszorg wenselijk
2. De externe behandelaar ziet geen aanleiding voor een dyslexiebehandeling. De lees-/spellingproblemen kunnen met extra begeleiding in de school (zorgniveau 2 en 3) worden aangepakt. Er wordt terugverwezen naar het onderwijs, met een advies voor de begeleiding van de leerling.

Dyslexiebehandeling

Als ouders na het advies van de specialist kiezen voor dyslexiebehandeling door een externe behandelaar, is het belangrijk dat de leerkracht, de behandelaar en de ouders voor een goede onderlinge afstemming zorgen. Dat betekent dat er tussen school, de behandelaar en de ouders geregeld overleg plaatsvindt over het tijdstip, de inhoud en de voortgang van de behandeling.

Soms vindt de behandeling onder schooltijd plaats. Daarvoor is een document door de school opgesteld en wordt door de behandelaar en ouders ingevuld en ondertekend.

Als de behandeling is afgerond krijgen de leerlingen, indien nodig op onze school nog extra begeleiding, gegeven door de leerkracht of remedial teacher.

Begeleiding dyslectische leerlingen op de St. Anna

Wanneer het kind achterblijft op lezen of spellen, zijn er globaal twee mogelijkheden voor extra ondersteuning:

- *extra uitleg en begeleiding bij het oefenen* van de leerstof. Dit kan klassikaal, in subgroepjes of individueel;
- *gerichte training*. Voor kinderen die onvoldoende baat hebben bij de extra ondersteuning binnen de groep, wordt getracht om buiten de groep de leerling extra te begeleiden.

Wanneer de leerling een dyslexieverklaring heeft kunnen er compenserende en/ of dispenserende maatregelen worden gehanteerd (zie bijlage 2). De diagnosticus beschrijft in zijn dyslexieverklaring welke maatregelen het meest geschikt zijn voor het kind. Op school zal hiermee rekening gehouden worden.

Dyslexiekaart

Per leerling met dyslexie zal gekeken worden welke compenserende en dispenserende maatregelen voor deze leerling het meest geschikt zijn. Hierover worden afspraken gemaakt met de ouders de leerkrachten en de leerling. Deze afspraken worden vastgelegd in een dyslexiekaart die elk jaar voor een leerling wordt opgesteld. Er is een algemene dyslexiekaart en een kaart voor de leerling die jaarlijks mee gaat naar de volgende groep. De dyslexiekaarten die we op school gebruiken zijn opgenomen in bijlage 3. Hierbij vormt de sociaal emotionele ontwikkeling en beleving van de leerling ten opzichte van zijn/haar dyslexie ook een belangrijk onderdeel.

Overdracht naar voortgezet onderwijs

In groep 8 wordt een keuze gemaakt voor het voortgezet onderwijs. Er wordt voor de school voor voortgezet onderwijs een onderwijskundig rapport opgesteld waarin deze keuze is onderbouwd. De school voor voortgezet onderwijs moet waar nodig geïnformeerd worden over:

- Hoe de leerling er met betrekking tot zijn leervorderingen voor staat;
- Welke hulp de leerling tot nu toe geboden is en met welke effecten;
- Hoe de lees- en spellingvaardigheden van de leerling zich de laatste jaren hebben ontwikkeld;
- Hoe de lees- en spellingproblemen van de leerling verder doorwerken in andere vakken en in het gedrag van de leerling.

7. Bijlage 1:

Afspraken St. Anna:

- Bij kinderen met een dyslexie verklaring worden teksten bij opdrachten voorgelezen.
- Toetsen worden voorgelezen.
  - Methodegebonden toetsen: begrijpend lezen (met een aantekening in Parnassys) en zaakvakken
  - CITO: woordenschat, rekenen, spelling (evt. via Kurzweil)
  - Op het rapport wordt gemeld dat de toetsen zijn voorgelezen.
  - Entreetoets: de gesproken versie
  - Eindtoets basisonderwijs: de gesproken versie
- Deze kinderen hebben zowel voor spelling als lezen recht op verlengde instructie.
- Zij krijgen extra tijd voor het maken van toetsen.
- Mocht het nodig zijn, krijgen zij een aangepaste werkwijzer.
- Zij krijgen een maatje, die hen helpt bij het lezen van teksten of opdrachten.
- Bespreek met deze leerlingen, wat zij willen. Wil hij/zij een maatje kiezen en zo ja, wie? Wil hij/zij liever zonder maatje werken. Bespreek met deze leerlingen, waarom deze afspraken voor hen gelden.
- Zij krijgen een boekje met de categorieën van spelling.
- Correcte aantekeningen mee naar huis om te leren (kopie).
- Spelling wordt nagekeken met een andere kleur dan rood.
- De kinderen met dyslexie krijgen een dyslexiekaart. Hierop staan welke regels er gelden voor dit kind, zodat iedereen het terug kan zien. Denkend aan voorlezen en gebruik maken van een spelling opzoekboekje.

8. Bijlage 2

Compenserende en dispenserende maatregelen, die ingezet kunnen worden:

Algemene maatregelen bij lezen

- Geen (onvoorbereide) hardop leesbeurten
- Keuze in boeken die qua inhoud aansluiten bij de leeftijd en interesse, maar technisch vereenvoudigd (Makkelijk Lezen Mediagids). Afstemmen met ouders. Kinderen kunnen ook boeken meenemen van thuis.
- Met een maatje werken bij zaakvakken, begrijpend lezen, zodat het kind niet lange teksten moet lezen.
- Inzet Kurzweil

Dispenserende maatregelen:

Compenseren en dispensereren worden vaak in een adem genoemd. Waar bij compenseren de taak wel wordt uitgevoerd met hulpmiddelen, is er bij dispenserende maatregelen sprake van ontheffing.

- vermindering van het aantal vragen bij verwerking van de leerstof
- spellingfouten worden alleen gerekend als specifiek de spelling getoetst wordt

Compenserende maatregelen:

- extra tijd bij schriftelijke toetsen (methode gebonden en LVS)
- ondersteuning door leerkracht bij het verwerken van teksten en opdrachten
- het gebruik van schema's en regelkaarten ter ondersteuning van de spelling
- de mogelijkheid om schriftelijke taalactiviteiten te verwerken m.b.v. de computer
- opgaven in een vergroot lettertype (indien wenselijk)
- mondeling herkansen bij onvoldoendes op toetsen en overhoringen (indien er sprake was van een voldoende inspanning)
- mondeling aangeboden toetsen / overhoringen
- auditieve ondersteuning door gebruik van Kurzweil (invoering hiervan in schooljaar 2014-2015)
- auditieve ondersteuning door gebruik van de Daisy speler, waarbij de Daisy speler in overleg met school door de ouders worden aangevraagd en bekostigd.
- auditieve ondersteuning in de vorm van cd's bij de afname van de CITO-eindtoets
- pre-teaching buiten de groep op gebied van lezen / spelling
- het naar huis meenemen van(kopieën van) boeken voor de voorbereiding van grote leesteksten

Huiswerk leren

- Mindmapping (www.lexima.nl)
- Woordjes leren (www.overhoorjzef.nl)
- www.gratiskinderboek.nl

9. Bijlage 3:

Dyslexiekaart algemeen

Naam leerling:

Groep:

Is in het bezit van een dyslexieverklaring (op onderkennend niveau) en komt in aanmerking voor:

Remediëren

- extra ondersteuning binnen de groep op gebied van lezen / spelling
- RT buiten de groep op gebied van lezen / spelling

Compenseren

- extra tijd bij schriftelijke toetsen (methode gebonden en LVS)
- ondersteuning door leerkracht bij het verwerken van teksten en opdrachten
- het gebruik van schema's en regelkaarten ter ondersteuning van de spelling
- de mogelijkheid om schriftelijke taalactiviteiten te verwerken m.b.v. de computer
- opgaven in een vergroot lettertype (indien wenselijk)
- mondeling herkansen bij onvoldoendes op toetsen en overhoringen (indien er sprake was van een voldoende inspanning)
- mondeling aangeboden toetsen / overhoringen
- auditieve ondersteuning door gebruik van Kurzweil (invoering hiervan in schooljaar 2014-2015)
- auditieve ondersteuning door gebruik van de Daisy speler, waarbij de Daisy speler in overleg met school door de ouders worden aangevraagd en bekostigd.
- auditieve ondersteuning in de vorm van cd's bij de afname van de CITO-eindtoets
- pre-teaching buiten de groep op gebied van lezen / spelling
- het naar huis meenemen van(kopieën van) boeken voor de voorbereiding van grote leesteksten

Dispenseren

- vermindering van het aantal vragen bij verwerking van de leerstof
- spellingfouten worden alleen gerekend als specifiek de spelling getoetst wordt
(aankruisen wat van toepassing is)

Datum:.....

Leerling:

Ouder(s) / verzorger(s):

Leerkracht:

.....

.....

.....

Dyslexiekaart van de leerling

Naam leerling:

Geboortedatum:

Groepsverloop:

Is in het bezit van een officiële dyslexieverklaring/dyslexieverklaring op onderkendend niveau en komt in aanmerking voor:

Algemene maatregelen bij lezen:

	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Geen (onvoorbereide) hardop leesbeurten					
Audio-opname van een boek beluisteren en meelesen (www.makkelijklezen.nl)					
Gebruik van Daisy-speler (www.dedicon.nl); dyslexieverklaring nodig					
Verwerkingsopdrachten op CD					
Entree- en Eindtoets op CD (www.citogroep.nl)					
Leestaken voor zaakvakken worden verlicht: bijvoorbeeld minder pagina's (door te markeren van belangrijkste stukken)					
Pre-teaching van zaakvakken, begrijpend lezen					
Andere opmaak leesteksten: ander lettertype, grotere letter, grotere afstand tussen regels, minder tekst op een pagina, andere kleur.					

Algemene maatregelen bij spelling:

	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Extra tijd voor schrijfactiviteiten					
Verlichting/vermindering schrijftaak					
Extra hulp bij schrijven van verhalen/ verslagen/ werkstukken (stappenplan, inleveren in fasen)					
Spellingprestaties zo positief mogelijk beoordelen (... goed ipv ... fout)					
Spelfouten gedifferentieerd beoordelen					
Dictes afgestemd op niveau					
Gebruik van hulpmiddelen die leiden tot minder spelfouten: woordenboek, regelkaart, tekstverwerker met spellingcontrole					
Gebruik van stappenplan voor zelfcorrectie					

Algemene maatregelen

	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Correcte aantekeningen mee naar huis om te leren					
Verlichting/ aanpassing huiswerk					
Pre-teaching					
Meer tijd					
Mondelinge verwerking					
Bij kinderen met een dyslexie verklaring worden teksten bij opdrachten voorgelezen.					
Zij krijgen een maatje, die hen helpt bij het lezen van teksten of opdrachten.					
Mocht het nodig zijn, krijgen zij een aangepaste werkwijzer.					

Datum:.....

Leerling:

Ouder(s) / verzorger(s):

Leerkracht:

.....

.....

.....

10. Bijlage 4:

Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie

1. Erfelijkheid	☐ In de familie is sprake van dyslexie
2. Klankaspect	☐ Er zijn problemen met: ☐ het horen van kleine klankverschillen tussen woorden en klanken; ☐ rijmen; ☐ het samenvoegen van klanken en klankgroepen ☐ (auditieve synthese); ☐ de vorming en verbuiging van gesproken woorden; ☐ het voeren van gesprekjes; ☐ woordvinding of woordenschat; ☐ het nazeggen van woorden en zinnen; ☐ het begrip van gesproken taal; ☐ het leren van versjes; ☐ articulatie.
3. Willekeurige koppelingen	☐ Er zijn problemen met de inprenting van: ☐ namen en kleuren; ☐ rechts en links; ☐ de namen van de dagen van de week; ☐ klok-kijkafspraken; ☐ versjes, rijmpjes en liedjes; ☐ namen van de kinderen uit de klas; ☐ benamingen als: onder, boven, vandaag, gisteren.
4. Toepassing van koppelingen	☐ Er zijn problemen met: ☐ het opzeggen van de telrij tijdens het aanwijzen van voorwerpen; ☐ het noemen van de dagen van de week in een gesprekje; ☐ het vlot opsteken van bijvoorbeeld linker- of rechterhand tijdens een bewegingsspelletje; ☐ de herkenning van een letter uit de eigen naam in een ander woord.
5. Belangstelling voor geschreven en gesproken woord	☐ Houdt er niet van om voorgelezen te worden. ☐ Pakt niet uit zichzelf naar een (prenten)boekje. ☐ Weinig interesse in letters, geschreven woorden of het schrijven ☐ van eigen naam.
Overig	Is er op een cito toets (CPS of TVK) lager gescoord dan een B? Zo ja, welke + score,,, Kan het kind snel de kleuren benoemen? JA / NEE
Aanpak	

11. Bijlage 5:

Tips voor ouders

Hoe kan ik mijn kind thuis begeleiden met lezen en spellen?

U kunt thuis samen boekjes lezen en taal- en rijmspelletjes doen. Uw kind ontdekt zo de relatie tussen geschreven en gesproken taal, ontwikkelt zijn woordenschat en krijgt plezier in boeken 'lezen'. Veel taalvaardigheden kunt u spelenderwijs extra stimuleren, ook op de computer.

Gaat uw kind (leren) lezen en verloopt dit moeizaam, dan zal het steeds meer tegenzin tegen lezen ontwikkelen.

Om te voorkomen dat het daardoor steeds verder gaat achterlopen, is het belangrijk dat u uw kind extra motiveert:

- oefen op een leuke, speelse manier met letters en klanken. Benut zo veel mogelijk vanzelfsprekende dagelijkse momenten: "Wil jij vast even de boodschappen opschrijven?"
- overleg met de leerkracht over extra oefeningen. De meeste leesmethodes hebben een website waarop informatie te vinden is. Zorg dat u kind weet waarom het extra oefent;
- lees samen boeken of lees voor. Als uw kind niet zelf wil lezen, blijf dit dan tot en met groep 8 (of zelfs langer) doen, het liefst dagelijks. Sommige scholen werken met 'tutorlezen', waarbij kinderen samen met een ander (ouder, medeleerling, leerkracht) lezen volgens een vastgestelde manier. Informeer bij de leerkracht en vraag of de school u hierin kan trainen;
- Zorg voor kinderboeken die aansluiten bij de leeftijd en interesses van uw kind. Laat het ervaren dat boeken lezen leuk kan zijn. Er is een groot aanbod in luisterboeken. Ook hebben steeds meer bibliotheken (en scholen) een makkelijk lezen plein ingericht. Kijk op www.makkelijklezenplein.nl of dit ook bij u in de buurt is.

12. Bijlage 6:

Verklaring van vrijwaring op te stellen door de externe zorgverlener en de ouders/verzorgers

Betreft: Verklaring van vrijwaring

Datum: _____

Geachte directie,

Hierbij geeft/geven _____ (naam/namen ouders) aan

dat voor _____ (naam kind)
de hulp door een externe zorgverlener onder schooltijd, binnen de school, een onmisbare schakel in het hulpverleningsproces is.

Dit wordt aangetoond door:

- een psychologisch onderzoek
- het hulpplan
- medische indicatie
- verklaring Interne Begeleider / Remedial Teacher _____
- verklaring externe Remedial Teacher _____
- _____
- _____

(invullen wat van toepassing is)

De hulp zal op de volgende momenten plaatsvinden:

Dag: _____

Tijd van tot: _____

Deze verklaring vrijwaart KBS St. Anna en de Stichting Nuwelijn zich van aansprakelijkstelling door de ouders/verzorgers voor de kwaliteit of gevolgen van de door de externe hulpverlener i.c.

(naam externe dienstverlener of bureaunaam) geleverde diensten en producten.

Handtekening ouder(s)/verzorg(er)s